

ISSN 2076-1554

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Гілея

*Науковий вісник
збірник наукових праць*

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 102 (№ 11)

Київ – 2015

УДК 378.18.014:796.035«1950/1980»(477.6)

Бадер А. В.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
політології та правознавства, ДЗ «Луганський
національний університет імені Тараса Шевченка»
(Україна, Старобільськ), bader@meta.ua

ПОЛІТИЗАЦІЯ СПОРТИВНОГО ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ УРСР У СЕРЕДИНІ 1950–х – СЕРЕДИНІ 1980–х РР. (НА МАТЕРІАЛАХ ДОНБАСУ)

Проаналізовано політичні чинники, що впливали на залучення студентської молоді до спортивного життя. Встановлено, що студентський спорт використовувався для ідеологічного виховання майбутніх фахівців. Виявлено, що методи залучення студентів до тренувань у спортивних секціях були ефективними, а спорт став для багатьох майбутніх фахівців улюбленим засобом відпочинку. Доведено, що більшість випускників вищих УРСР була фізично загартованою частиною соціуму зі сталими моральними принципами.

Ключові слова: політичні чинники в СРСР, спортивне життя студентської молоді, ідеологічне виховання

Середина 1950–х рр. – це період трансформації тоталітарного режиму в СРСР: послаблюється особиста влада голови держави та ідеологічний контроль над населенням, відбувається відмова від практики застосування масового терору, ліквідується репресивний апарат тощо. Відхід від ідеологічного контролю означав необхідність посилення ідейного виховання, агітаційної роботи серед громадян. Навчання у вишій школі Радянського Союзу складалось із засвоєння великого обсягу теоретичних знань, залучення до наукової та громадсько-політичної діяльності. Тому перед комсомолом та керівництвом вишів постало завдання максимально заповнити вільний час студентів організованими формами відпочинку, що давало б можливість впливати на формування світогляду майбутніх фахівців. Однією з таких форм дозвілля були заняття фізкультурою та спортом.

Спортивне життя студентів 1950–1980–х рр. здебільшого вивчалось у контексті аналізу повсякденного життя майбутніх фахівців, історії вищих навчальних закладів та як аспект при дослідженні молоді СРСР у цілому. Зокрема, це роботи Н. М. Хоменко «Повсякденне життя студентської молоді України (1950–1960–ті рр.)» [1], О. М. Сергійчук «Вища школа України в умовах лібералізації суспільного життя в 1953–1964 рр.» [2], В. В. Бовкуна «Образ жизни советской молодежи: тенденции, проблемы, перспективы» [3], Г. Ф. Науменка «Молодежь социалистического города: быт, традиции, обычаи» [4]. Деяку інформацію можна знайти у фундаментальній роботі радянських авторів «Вища школа Української РСР (1917–1967)» [5].

Завданням даної розвідки є дослідити політичний вплив на спортивне життя студентської молоді УРСР середини 1950 – середини 1980–х рр. та проаналізувати роль молодіжного спорту в ідеологічному вихованні майбутніх фахівців.

У радянських вишах студенти були зобов'язані відвідувати заняття з фізкультури, оскільки вони передбачались у навчальних планах усіх спеціальностей [6, с. 344]. Однак, значна частина майбутніх спеціалістів додатково займалась спортом. Широкого розмаїття молодіжних закладів культури не існувало, тому для студентів спорт був улюбленим засобом відпочинку та можливість відволіктись від буденного академічного навантаження. Поширенню фізкультури в студентському

середовищі сприяли партійні, комсомольські комітети та керівництво навчальних закладів. Державна політика була спрямована на загартовування студентів, щоб у майбутньому висококваліфіковані фахівці були більш стійкими до хвороб [7, арк. 42, 43; 8, арк. 43; 9, арк. 270; 10, арк. 12; 11, арк. 6; 12, арк. 51].

Здоровий спосіб життя, фізкультура та спорт широко пропагувались серед студентської молоді за рахунок проведення різноманітних фестивалів, висвітлення спортивних подій у ЗМІ. Наприклад, у 1960 р. Донецьким інститутом радянської торгівлі був проведений спортивний вечір на честь святкування 90-річчя з дня народження В. І. Леніна, під час якого були організовані показові виступи спортсменів. У 1960 р. у вишах України була впроваджена програма: «Олімпійський рік не тільки для олімпійців», у межах якої було проведено значну кількість спортивно-масових заходів. День мистецтва Луганського машинобудівного інституту 1981 р. передбачав виступ секції ритмічної гімнастики. Змагання між командами навчальних закладів трансливались обласними телеканалами [8, арк. 22; 9, арк. 270; 11, арк. 7].

Результатом державної підтримки спортивної ініціативи студентів та широкої популяризації фізкультурного руху серед молоді було те, що значна кількість (у 1950–1970–х рр. – 41%, у першій половині 1980–х рр. – 65%) учнів вищої школи віддавали перевагу заняттям фізкультурою або спортом під час свого дозвілля [6, с. 344; 7, арк. 42, 43; 13, арк. 3, 9; 9, арк. 270, 271]. Випускник Луганського машинобудівного інституту 1970–х рр. А. Кисловський згадує: «...Наше покоління завжди полюбляло спорт, ми не бачили себе поза спортом, займались багатьма його видами» [14, с. 49, 63].

У другій половині 1950–х студентський спорт переважно був аматорським, тримався на ентузіастах, оскільки не існувало необхідної кількості спортивних споруд, інвентарю, кваліфікованих тренерів. Тому поширеними видами спорту був біг, легка атлетика, футбол, в який грали на не пристосованих майданчиках. У гуртожитках багатьох інститутів молодь колективно проводила ранкову фіззарядку [10, арк. 12; 9, арк. 273].

У другій половині 1950–х – на початку 1960–х рр. майбутні спеціалісти самостійно облаштовували собі елементарні спортивні споруди – бігові доріжки, ями для стрибків у довжину та висоту, майданчики для гри у волейбол та баскетбол [15, арк. 34; 10, арк. 12]. Збільшенню кількості спортивної інвентарю сприяли студентські змагання з суспільно-корисної праці. Грошові премії, що передбачались за перші три місця, можна було витратити лише на придбання інвентарю для гуртків художньої самодіяльності або спортивних секцій [16, арк. 4]. Поява нових спортивних споруд та більшої кількості інвентарю призвели до того, що окрім легкої атлетики, бігу і футболу популярними стають секції з баскетболу, волейболу, настільного тенісу, шахів-шашок. Майбутні спеціалісти залюбки брали участь у спартакіадах інститутів, першокурсників, змаганнях з різних видів спорту між командами гуртожитків, академічних груп, курсів [8, арк. 24, 41; 9, арк. 270; 17, арк. 12].

У 1960–х рр. в розпорядженні інститутів були вже нові або капітально відреставровані старі спортивні зали. Наприкінці 1960–х – у 1970–х рр. у Донецькому

політехнічного інституту, Донецького державного університету, Луганського машинобудівного інституту, Луганського педагогічного інституту тощо з'являються цілі спортивні комплекси [18, арк. 72; 19, арк. 11; 7, арк. 43].

Постанова Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти СРСР 1964 р. зобов'язувала вищі навчальні заклади щорічно проводити спартакиади з літніх та зимових видів спорту. Тобто з середини 1960-х рр. вищі втягуються в спортивну боротьбу між собою, а спорт для окремої частини студентів переріс у щось більше, ніж захоплення [17, арк. 12]. Підготовку студентів до змагань здійснювали кафедри фізичного виховання та спортивне товариство «Буревісник», до якого відносились навчальні заклади [19, арк. 11; 11, арк. 6; 18, арк. 33]. Майбутні спеціалісти, які були членами товариства «Буревісник», брали участь у змаганнях різного рівня від міських до республіканських і всесоюзних, від загальних до спеціалізованих спартакиад навчальних закладів, які проводились з одинадцяти видів спорту [9, арк. 271].

Для того, щоб інститут чи університет вигідно був представлений на спортивній арені ректорати зараховували частину абітурієнтів, які мали спортивні досягнення. Майбутні спеціалісти, які входили до спортивних команд навчального закладу, отримували додаткову стипендію, талони на харчування, можливість влітку відпочити у спортивно-оздоровчому таборі. Життя студентів-спортсменів суттєво відрізнялось від достатньо одноманітних буднів основної частини учнів вищої школи. Вони мали можливість безперешкодно пропускати пари, їздили на збори та змагання по всій країні, користувались загальною повагою серед викладачів та молоді [14, с. 38, 54; 8, арк. 2, 3]. Звісно, що тренування відволікали від навчального процесу. Однак, більшість студентів, які входили до спортивних збірних інститутів, наздоганяла програму під час сесії та по закінченню вищу ставали не гіршими спеціалістами, ніж решта. Натомість студентські роки, проведені не лише за партою та в бібліотеках, випускники згадують як яскраві миті свого життя [14, с. 38, 51, 52, 54].

Молодіжний спорт впливав не лише на повсякденне життя студентів, які відстоювали честь навчальних закладів на змаганнях різного рівня. Переважна більшість майбутніх спеціалістів, навіть ті, які не тренувались у спортивних секціях, вболівали за збірні команди інститутів. Студентська молодь залюбки приходила підтримати своїх однокурсників на стадіон, у спортивний зал, збиралась переглянути спортивну боротьбу перед телевізором. Перемога спортсменів навчального закладу ставала справжнім світом, визначною подією в житті учнів вищої школи [8, арк. 24, 25, 41, 42; 14, с. 54; 18, арк. 61].

Таким чином, для більшості учнів вищої школи протягом 1955–1985 рр. фізкультура та спорт стали нормою повсякденного життя. Для частини студентів спорт був улюбленим способом відпочинку, а для деяких – стилем життя, що надавав їм переваги у навчанні, побуті, дозвіллі, приносив визнання серед однокурсників. У Радянському Союзі вважалося, що за умов будівництва комунізму народне господарство потребує спеціалістів не тільки з певним обсягом теоретичних знань, але й з суспільною свідомістю, що відповідала ідеологічним канонам. Задля підготовки

потрібних кадрів у позанавчальне життя студентської молоді було інтегровано значний комплекс елементів ідеологічного виховання, одним з яких виступав і спорт. Однак, слід визнати, що за допомогою сумнівних засобів було досягнуто доволі позитивного результату. Більшість випускників вишів УРСР була високоінтелектуальною, культурною, фізично загартованою частиною соціуму зі сталими моральними принципами. Враховуючи ефективність радянських методів популяризації здорового способу життя, фізкультури та спорту, на нашу думку, слід більш детально дослідити ці напрацювання з метою використання їх у сучасній вищій школі України.

Список використаних джерел

1. Хоменко Н. М. Повсякденне життя студентської молоді України (1950–1960-ті рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Хоменко Наталія Михайлівна. – К., 2008. – 291 с.
2. Сергічук О. М. Вища школа України в умовах лібералізації суспільного життя 1953–1964 рр.: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Сергічук Олена Миколаївна. – Переяслав-Хмельницький, 2002. – 229 с.
3. Бовкун В. В. Образ жизни советской молодежи: тенденции, проблемы, перспективы / Бовкун Вячеслав Васильевич. – М.: Высшая школа, 1988. – 144 с.
4. Науменко Г. Ф. Молодежь социалистического города: быт, традиции, обычаи / Науменко Геннадий Филиппович. – К., 1979.
5. Вища школа Української РСР (1917–1967 рр.) / Відповідальний редактор В. І. Пітов. – Ч.2. – К.: Видавництво Київського університету, 1968. – 396 с.
6. Кочака Л. Н. Молодежь, ее интересы, стремления, идеалы / Л. Н. Кочака // Всесоюзная научно-теоретическая конференция «Социализм и молодежь» / сост. Т. В. Порфальева. – М., 1969. – С.338–346.
7. Державний архів Донецької області (далі – ДАДО). – Ф.Р.326. – Оп.121. – Спр.257.
8. Там само. – Ф.Р.424. – Оп.10. – Спр.36.
9. Там само. – Спр.55.
10. Державний архів Луганської області (далі – ДАЛО). – Ф.Р.179. – Оп.2. – Спр.647.
11. Там само. – Ф.Р.311. – Оп.19. – Спр.24.
12. Там само. – Оп.11. – Спр.70.
13. Там само. – Оп.17. – Спр.103.
14. Воспоминания выпускников Луганского машиностроительного института 1960–1975 годов / сост. Б. П. Румянцев. – Луганск: ТОВ «НВФ «СТЕК», 2003. – 160 с.
15. ДАДО. – Ф.Р.424. – Оп.10. – Спр.17.
16. ДАЛО. – Ф.Р.311. – Оп.11. – Спр.19.
17. Там само. – Ф.Р.759. – Оп.2. – Спр.116.
18. ДАДО. – Ф.Р.424. – Оп.15. – Спр.5.
19. Там само. – Ф.Р.326. – Оп.107. – Спр.255.

References

1. Khomenko N. M. Povsyakdenne zhyttya student's'koyi molodi Ukrainy (1950–1960-ti rr.): dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Khomenko Nataliya Mykhaylivna. – K., 2008. – 291 s.
2. Serhiychuk O. M. Vyshcha shkola Ukrainy v umovakh liberalizatsiyi suspil'noho zhyttya 1953–1964 rr.: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Serhiychuk Olena Mykolayivna. – Pereyaslav-Khmel'nyts'kyi, 2002. – 229 s.
3. Bovkun V. V. Obraz zhizni sovetskoy molodezhi: tendentsii, problemyi, perspektivy / Bovkun Vyacheslav Vasilevich. – M.: Vysshaya shkola, 1988. – 144 s.
4. Naumenko G. F. Molodezh sotsialisticheskogo goroda: byit, traditsii, obyichai / Naumenko Gennadiy Filippovich. – K., 1979.
5. Vyshcha shkola Ukrainy's'koyi RSR (1917–1967 rr.) / Vidpovidal'nyy redaktor V. I. Pitov. – Ch.2. – K.: Vydavnytstvo Kyuyivs'koho universytetu, 1968. – 396 s.
6. Kochaka L. N. Molodezh, ee interesy, stremleniya, idealy / L. N. Kochaka // Vsesoyuznaya nauchno-teoreticheskaya konferentsiya «Sotsializm i molodezh» / sost. T. V. Porfaleva. – M., 1969. – S.338–346.
7. Derzhavnyy arkhiv Donets'koyi oblasti (dali – DADO). – F.R.326. – Op.121. – Spr.257.
8. Tam samo. – F.R.424. – Op.10. – Spr.36.
9. Tam samo. – Spr.55.

10. Derzhavnyy arkhiv Luhans'koyi oblasti (dali – DALO). – F.R.179. – Op.2. – Spr.647.
 11. Tam samo. – F.R.311. – Op.19. – Spr.24.
 12. Tam samo. – Op.11. – Spr.70.
 13. Tam samo. – Op.17. – Spr.103.
 14. Vospominaniya vyipusnikov Luganskogo mashinostroitel'nogo instituta 1960–1975 godov / sost. B. P. Rummyantsev. – Lugansk: TOV «NVF «STEK», 2003. – 160 s.
 15. DADO. – F.R.424. – Op.10. – Spr.17.
 16. DALO. – F.R.311. – Op.11. – Spr.19.
 17. Tam samo. – F.R.759. – Op.2. – Spr.116.
 18. DADO. – F.R.424. – Op.15. – Spr.5.
 19. Tam samo. – F.R.326. – Op.107. – Spr.255.

(стаття друкується мовою оригіналу)

Первое научное определение понятия «миграции» было введено западным социологом-ученым Э. Равенштейном в 1885–1889 годы, им же были установлены теоретические основы и правила [27; 28]. Миграция в широком смысле – есть перемещение людей через границы территорий со сменой (навсегда либо на время) места неизменного пребывания и происходит под влиянием внутренних и внешних, социальных, экономических и политических факторов. А миграционная политика, соответственно, совокупность политической концепции и взглядов, связанных с конкретными организационно-правовыми и социально-экономическими мерами, направленными на регулирование миграционных процессов, а также международной миграционной политики [16].

Международные миграционные процессы, происходящие в контексте отмеченного определения, являлись решающим направлением политического и экономического развития каждой страны в конце XX века – в начале XXI века. В последние несколько лет, беспрецедентный рост в размере традиционных темпов миграционных потоков, ее превращение в глобальную гуманитарную катастрофу, подвергающей миллионы людей трагедиям и лишениям, термин «миграция» заняло важное место на повестке дня, привело к тому, чтобы смотреть на многовековой исторический процесс с совершенно новой точки зрения. На фоне происходящих событий, в настоящее время выявляются серьезные угрозы для нарушения хрупкого геополитического баланса, существующего в мире.

Возникающие вопросы заставляют думать и требуют ответа. Часто встречающиеся из них звучат следующим образом:

Как мигранты, до сих пор являющиеся одним из основных ресурсов социально-экономического развития в развитых странах, мгновенно стали «чужими» и превратились в препятствие для развития? Как «интеграционная политика» мигрантов превратилась в свою противоположность – в процесс изолирования и угрожения?

Какую роль здесь играют двойные стандарты и фактор равнодушия к решению проблем беженцев и вынужденных переселенцев, с которыми сталкиваются другие государства? Каковы причины процессов, называемые «апокалипсисом миграции» и почему результаты столь болезненные?

К каким результатам может привести отсутствие концепции и плана государств-членов Европейского Союза и Совета Безопасности ООН по решению проблем, углубляющихся каждый день с продолжающимся потоками беженцев? Что обещает развивающаяся новая геополитическая реальность миру? Размещение беженцев в какой степени противоречит не международному праву и к каким новым конфликтам может привести?

Таким образом, в глобализованном мире поток беженцев в любой момент может постучать в дверь любой страны. Следует отметить, что мигранты и беженцы в настоящее время в качестве термина используется со стороны СМИ, политологов и др. в одинаковой степени и в одинаковом смысле.

Bader A. V., Candidate of Historical Science, Docent of the Politology and Science of Law Department GI «Luhansk Taras Shevchenko National University» (Ukraine, Starobelsk), bader@meta.ua

The politicization of USSR students' sport life in the mid-1950s – mid 1980s (based on Donbas materials)

The political factors that affect the involvement of student youth to sports are analyzed. It was found that student sport used for ideological education of future professionals. It was found that the methods of attracting students for training in sports sections have been effective, and the sport has become for the majority of future specialists favorite way to relax. It is proved that the majority of graduates of the Ukrainian SSR were physically prepared part of society with established moral principles.

Keywords: political factors in the USSR, students sport life, ideological education.

Бадер А. В., кандидат исторических наук, доцент кафедры политологии и правоведения, ГУ «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко» (Украина, Старобельск), bader@meta.ua

Политизация спортивной жизни студенческой молодежи СССР в середине 1950-х – середине 1980-х гг. (на материалах Донбасса)

Проанализированы политические факторы, которые влияли на привлечение студенческой молодежи к спортивной жизни. Установлено, что студенческий спорт использовался для идеологического воспитания будущих специалистов. Выявлено, что методы привлечения студентов к тренировкам в спортивных секциях были эффективными, а спорт стал для большинства будущих специалистов любимым способом отдыха. Доказано, что большинство выпускников ВУЗов УССР были физически подготовленной частью социума с устоявшимися моральными принципами.

Ключевые слова: политические факторы в СССР, спортивная жизнь студенческой молодежи, идеологическое воспитание.

УДК 327«71»

Абдуллаев Ф.,
 доктор философии по политологии, ведущий
 сотрудник, Центр Стратегических Исследований
 при Президенте Азербайджанской Республики
 (Азербайджан, Баку)

ГЕОПОЛИТИКА МИГРАЦИИ ЗАПАДНЫХ СТРАН: РЕАЛИИ, РЕЗУЛЬТАТЫ, УГРОЗЫ

Анализируется миграционный кризис, происходящий в мире, на Ближнем Востоке и в Европе, также его причины и последствия в аспекте взаимодействия с процессами геополитической трансформации.

Автор подчеркивает, что миграционные волны способствуют новым геополитическим изменениям в глобализирующемся мире.

В исследовании рассмотрены такие вопросы, как: «Великое переселение XXI века» или «гуманитарная катастрофа в цифрах», «трансформации миграционной политики в глобальную геополитику», «роль геополитических центров в процессах миграции», «попытки поиска путей выхода из критической ситуации», «эхо гуманитарной катастрофы в Азербайджане», «отношение и позиция исламских стран к миграционному кризису».

В заключении автор подводит итоги исследования и подчеркивает, что если исходя из геополитических интересов, применение политики двойных стандартов будет продолжаться, выход из кризиса в ближайшее время остается под вопросом и еще больше усугубится.

Ключевые слова: международная миграция, геополитика миграции, геостратегия, гуманитарная катастрофа, беженцы, Ближний Восток, Европейский Союз.